

ዳኞች፡- አቶ መንበረመስቀል ታደሰ

አቶ ፍስሐ ወርቅነህ

አቶ አብዱልላሁን መሐመድ

ወ/ሮ ስንዱ አለሙ

ወ/ሪት ሂሩት መለሰ

አመልካች፡- ወ/ሮ ጋዲሴ ኢርጌ

መልስ ሰጭ፡- ወ/ሮ ወርቅአንጥፉ በቀለ

ፍርድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው ጉዳይ በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ የተመለከቱ የሥነሥርዓት ደንቦች አፈጻጸምን የሚመለከት ነው። ጉዳዩ ሊቀርብ የበቃው አመልካች ከስር ከሚሰጠው ወ/ሮ ብሪቱ ብሩን ተክታ ለመከራከር ያቀረበው ጥያቄ የሥር ፍርድ ቤት በፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 49 የተጠቀሰውን የጊዜ ገደብ ካለፈ በኋላ የቀረበ መሆኑን በመግለጽ ጥያቄዋን ውድቅ በማድረግ ነው። ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የከፍተኛ ፍ/ቤት ይግባኙን ሳይቀበለው ቀርቷል። የአሁን አመልካች የሰበር አቤቱታ ዋነኛ የቅሬታ ነጥብም ፍርድ ቤቱ በፍትሐብሔር ሥነሥርዓት ሕግ ቁጥር 49(2) የተጠቀሰውን የጊዜ ገደብ ማንም ተከራካሪ ወገን ሳያነሳው ፍርድ ቤቱ በራሱ አነሣሽነት ተፈጻሚ ማድረግ ሕጉ ይርጋን በማስመልከት ያስቀመጠውን ሥርዓት የሚጥስ በመሆኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ተብሎ ይሻልኝ የሚል ነው።

የሰበር ችሎቱ ጉዳዩ በሰበር እንዲታይ በመወሰኑ መልስ ሰጪ በጉዳዩ ላይ መልስ እንዲያቀርብ ተደርጓል። የመልሱ መሠረታዊ ይዘት የሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ ምንም የሕግ ስህተት ስለሌለበት ሊጸና ይገባል የሚል ነው። አመልካቿ የመልስ መልስ አቅርባለች። ይዘቱ ከሰበር ማመልከቻው የተለየ አይደለም።

በዚህ መዝገብ የቀረበው አቤቱተ በሥራ ነገር ሕጎች /Substantive Laws/ የተደነገጉ የይርጋ ደንቦች በሥነሥርዓት ሕጎች ከተደነገጉት የጊዜ ገደቦች ጋር ተመሳሳይ ናቸው ወይስ አይደሉም? በሥነ ሥርዓት ሕግ ውስጥ የሚገኙትን የጊዜ ገደቦች ፍርድ ቤቶች በራሳቸው አነሳሽነት ተፈጻሚነታቸውን ሊከታተሉ ይችላሉ

ወይስ እንደሥራ ነገር የይርጋ ህግ በተከራካሪ ወገን ካልተነሱ እንደተተው ይቆጠራል የሚሉትን የሕግ ነጥቦች የማያስነሳ ሆኖ አግኝተነዋል።

ከሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ መረዳት እንደቻለው የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የአሁን አመልካች ቀደም ብላ ክስ መስርታ የነበረችውን ወ/ሮ ብሪቱ ብሩን ተክታ የፍትሐብሔር ክስን በወራሽነት እንድትቀጥል ያቀረበችውን ጥያቄ ውድቅ ያደረገው ጥያቄው የቀረበው የፍትሐብሔር ሥነሥርዓት ሕግ ቁጥር 49 እንደሚያዘው በአንድ ዓመት ጊዜ ውስጥ አልቀረም በማለት ነው።

የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ህግ ቁጥር 49(1) ከሚሰጠው ሲሆን የክስ መብት ለሌላ የሚተላለፍ የሆነ እንደሆነ የሚቻል ንብረት አስተዳዳሪ ተተክቶ ክስን ሊቀጥል እንደሚችል የሚፈቅድ ሲሆን የዚህ ቁጥር ንዑስ ቁጥር ሁለት ክስን ለመቀጠል መብት አለን የሚሉት ወገኖች ዋናው ከሚሰጠው ወይም ከሚሰጡት በሞቱ በአንድ ዓመት ውስጥ ክስን ለመቀጠል እንዲፈቀድላቸው ሳያመለክቱ የቀሩ እንደሆነ የተጀመረው ክርክር ውድቅ ይሆናል። በማለት ይደነግጋል።

የፍትሐብሔር ሥነሥርዓት ሕግ የሙግትን ሂደት ለመከታተል የሚያስችሉ የተለያዩ የጊዜ ገደቦችን አስቀምጧል። ይኸው ሕግ ያስቀመጣቸውን የጊዜ ገደቦች አፈጻጸም በሚመለከትም በሥነሥርዓት ሕጉ ምዕራፍ ሰባት በርካታ ድንጋጌዎችን አስፍሮአል። የሕጉ ቁጥር 192 #በአንድ ክርክር ላይ መፈፀም ወይም መደረግ የሚገባው ነገር ሲኖርና ይህም የሚፈፀምበት ጊዜ በሕግ ያልተወሰነ ሲሆን የነገሩን አካባቢ ሁኔታ በሚመለከት ፍርድ ቤቱ ተገቢ መስሎ የሚተየውን ጊዜ ይወስናል። በማለት ይደነግጋል። ይህ ድንጋጌ በሙግት ሂደት የሚከናወኑ ተግባራት በሕግ በተቀመጠው አሊያም ፍርድ ቤቱ በሚወስነው የጊዜ ገደብ ውስጥ መከናወን የሚጠበቅባቸው መሆኑን የሚያመለክት ነው። የዚህ ሕግ ቁጥር 195 #በዚህ ሕግ በቁጥር 196 የተመለከተው ድንጋጌ እንደተጠበቀ ሆኖ አንድ ነገር እንዲፈፀም ከተወሰነው ጊዜ በኋላ ቢፈፀምም እንዳልተፈፀመ ሆኖ ይቆጠራል። በማለት በተወሰነ የጊዜ ገደብ መፈፀም ያለባቸው ተግባራት ሕጉ ወይም ፍ/ቤቱ ባስቀመጠው ጊዜ ውስጥ ከተከናወኑ ብቻ ሕጋዊ ውጤት ሊያስከትሉ እንደሚችሉ ይደነግጋል። የሥነ ሥርዓት ሕጎች ዋነኛ ዓላማ ለፍ/ቤት የሚቀርቡ ክርክሮች ባነሰ ወጪ በተቀላጠፈና ፍትሃዊ በሆነ ሥርዓት እልባት እንዲያገኙ ማድረግ ነው። በመሆኑም በሥነሥርዓት ህጎች የሰፈሩ የጊዜ ገደባች አፈጻጸም በአንድ ጉዳይ ካሉት ተከራካሪዎች ባሻገር የሌሎች ተከራካሪዎች ጥቅም፣ በፍርድ ቤት መኖር

ያለበትን የሙግት አመራርና አጠቃላይ የሀብትና የጊዜ አጠቃቀምን የሚመለከቱ ናቸው። የጊዜ ገደቦች አለመከበር ለመዘግየት፣ ለጉዳዮች መከማቸትና መጨናነቅ ምክንያትም ስለሚሆን የሚጎዳው በአንድ ሙግት የሚሳተፉትን ብቻ ሳይሆን የሌሎች የፍርድ ቤት ተጠቃሚዎች መብትና ጥቅምም ይካሄዳል። ይህ ሁኔታ እንዲያፈጠር የሙግት ሂደት ሥርዓት እንዲያዘ ማድረግ ደግሞ ከተከራካሪዎችም የሚጠበቅ ቢሆንም በዋናነት ግን የፍርድ ቤቱ ሃላፊነት ነው። ይህን ሃላፊነት እንዲወጣ ከሚያደርጉት መንገዶች አንዱ ደግሞ በሠነ ሥርዓት ሕግ የሰፈሩት የጊዜ ገደቦች በአግባቡ መፈፀማቸውን መከታተልና ያልተፈፀሙ ሆነው ሲገኙ ደግሞ ህጉ እንደሚያዘው ተመጣጣኝ የሆነ እርምጃ መውሰድ ነው።

በሥነሥርዓት ሕግ የሰፈሩ ጊዜን የሚመለከቱ ድንጋጌዎች ይዘትና ዓላማ ይርጋን አስመልክቶ በፈትሀብሄር ሕግ ቁጥር 1856/2/ ከሰፈረውና የይርጋ ጉዳይ በተከራካሪዎች ካልተነሣ በፍርድ ቤት አይነሳም ከሚለው ሕግ የተለየ ነው። በፍትሐብሔር ሕግ የሰፈረው የይግርጋ ሕግ ዋነኛ ዓላማ የተዋዋዮችን ጥቅም መጠበቅ ነው። የዚህ መብት ተጠቃሚ የሆነ ተከሣሽ ይርጋውን ካላነሣም የሚጎዳው አሱ ብቻ ነው። ስለሆነም ተዋዋይ ወገን የተወውን መብት ፍርድ ቤት በራሱ አነሣሽነት እንዲያነሣው አይፈቀድም። በሥነሥርዓት ሕግ የተቀመጡ የጊዜ ገደቦች መከበር አለመከበራቸውን ግን ፍርድ ቤቱ የመከታተል ሃላፊነት አለበት። በተከራካሪ ወገን ባይነሣ እንኳን በሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 195 እንደተደነገገው ጊዜው ካለፈ በኋላ የተከናወነው ነገር ሁሉ እንዳልተፈፀመ ሆኖ ስለሚቆጠር የሥነሥርዓት የጊዜ ገደቦች ተሟጋቾችን ብቻ ሳይሆን ፍርድ ቤቱንም ጭምር የሚመለከቱ ናቸው። በመሆኑም በሥነሥርዓት ሕግ በግልጽ የሰፈረው የጊዜ ገደብ ካለኝ በኋላ የሚቀርብን ማንኛውንም ጉዳይ ፍርድ ቤቱ በራሱ አነሳሽነትም ቢሆን ውድቅ ማድረግ ትክክለኛው አካሄድ ነው።

አሁን በቀረበልን ጉዳይ የአሁኗ አመልካች ጥያቄዋን ለፍርድ ቤቱ ያቀረበችው የቀድሞዋ ተከራካሪ የወ/ሮ ብሪቱ ብሩ ወራሽ መሆንዋን ካረጋገጠች ከ3 ዓመት በኋላ ነው። ከመዘገቡ ለመረዳት እንደተቻለው የወራሽነት ውሣኔ ያገኘችው ሐምሌ 15/91 ሲሆን ለፍርድ ቤቱ ጥያቄዋን ያቀረበችው ደግሞ ጥር 20/1994 ነው። ይህም የሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 49 ያስቀመጠው የአንድ አመት የጊዜ ገደብ ማለፉን የሚያረጋግጥ ነው። በሕግ የሰፈረውን ጊዜ ገደብ ያልጠበቀ ነገር የተሟጋችን

ተቃውሞ ሳየጠብቅ ፍርድ ቤቱ ራሱ ውድቅ ማድረግ ደግሞ ትክክለኛ የጉዳይ አመራር እንጂ ስህተት መፈፀሙን የሚያመለክት አይደለም።

ው ሣ ኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመዘገብ ቁጥር 20576 ግንቦት 1 ቀን 1975 የሰጠው ውሣኔ እና ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ. 22451 ሐምሌ 21 ቀን 1996 የሰጠው ውሣኔ ፀንተዋል።
2. ወጪና ኪሣራ የየራሳቸውን ይቻሉ።